

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

LIETUVOS
ISTORIJOS
METRAŠTIS

2002 metai

2

LITHUANIAN INSTITUTE OF HISTORY

THE YEAR-BOOK
OF LITHUANIAN
HISTORY

2002

2

VILNIUS 2004

LITAUISCHES INSTITUT FÜR GESCHICHTE

JAHRBUCH
FÜR LITAUISCHE
GESCHICHTE

2002

2

VILNIUS 2004

UDK 947.45
Li 237

Redakcinė kolegija:

Egidijus ALEKSANDRAVIČIUS

Vytauto Didžiojo universitetas

Alfonsas EIDINTAS

Vilniaus universitetas

Zigmantas KIAUPA (pirmininkas)

Lietuvos istorijos institutas

Česlovas LAURINAVIČIUS

Lietuvos istorijos institutas

Ingė LUKŠAITĖ

Lietuvos istorijos institutas

Bronius MAKASKAS

Lenkijos MA Istorijos institutas

Jolita MULEVIČIŪTĖ

Kultūros, filosofijos ir meno institutas

Edmundas RIMŠA

Lietuvos istorijos institutas

Jolita SARCEVIČIENĖ (sekretorė)

Lietuvos istorijos institutas

Vladas SIRUTAVIČIUS

Lietuvos istorijos institutas

Saulius SUŽIEDĖLIS

Milersvilio universitetas

Redakcinės kolegijos adresas:

Kražių g. 5, 2001 Vilnius

<http://www.istorija.lt>

ISSN 0202-3342

© Lietuvos istorijos institutas, 2004

© Straipsnių autoriai, 2004

DANGIRAS M A Č I U L I S

„ŽYDŲ LAVONŲ KLAUSIMAS“ LIETUVOS UNIVERSITETE 1926–1927 METAIS

Lietuvių ir žydų santykiai nepriklausomoje Lietuvoje (1918–1940) nebuvo idealūs, tačiau masinio viešo antisemitizmo taip pat nebuvo. Tai, kad antisemitizmas neįgavo masinio pobūdžio – didelis valdžios nuopelnas. Nepriklausomoje Lietuvoje visos valdžioje atsідūrusios politinės jėgos siekdavo užkirsti kelią nacionalinei nesantaikai kaip reiškiniui, pirmiausia keliančiam grėsmę pačios valdžios stabilumui. Todėl slaptas 1934 m. sausio 12 d. krašto apsaugos ministro įsakymas apskričių komendantams: „Griežtai bausti visus <...>, kurie sąmoningai agituoja prieš Lietuvos žydus“¹ būdingas ne tik tautininkų vyriausybės politikai žydų atžvilgiu. Po 1926 m. gruodžio 17 d. perversmo įsitvirtinus autoritariniam Antano Smetonos režimui, didelė dalis nuopelnų, užkertant kelią antisemitizmui, priklauso jam. Tyrinėję jo politinę biografiją pabrėžia griežtą A. Smetonos nusistatymą prieš antisemitinius pasisakymus². Tai turėjo įtakos net radikaliai nusiteikusiems nacionalistams, kurie savo leidiniuose viešai prabilti dažnai išdrįsdavo tik prisidengę slapyvardžiu. 1933 m. studentų tautininkų leidžiamame „Akademike“ slapyvardžiu Liūtas prisidengęs autorius vienminčiams guodėsi nepalankiu požiūriu į antisemitines pažiūras skelbiančius asmenis: „O ko gero, tai iki šiol buvęs taip švelnus prietelius, gali tavęs nebepažinti, nebesisveikinti – boikotuoti <...> Gali atsitikti, kad praeivis gatvėj, kavinėj ir kt. parodys tave pirštu ir pavadins antisemitu. Dabar tokia įsiviešpatavusi dvasia kartu ir nuomonė – žydo neliesk“³. Tačiau valdžios užgniaužtos viešos

¹ L. T r u s k a, *Antanas Smetona ir jo laikai*, Vilnius, 1996, p. 303.

² Ten pat, p. 296–305; A. E i d i n t a s, *Žydai, holokaustas ir dabartinė Lietuva, Lietuvos žydų žudynių byla: Dokumentų ir straipsnių rinkinys*, sud. A. Eidintas, Vilnius, 2001, p. 53.

³ L i ū t a s, *Žydai mūsų universitete, Akademikas*, 1933, Nr. 15, p. 296.

priešiškumo kitataučiams, taip pat ir antisemitizmo apraiškos niekur nedingo, o būdamos latentinio pobūdžio prasiverždavo viešumon kiekviena palankia proga – dažniausiai tada, kai padėties kontrolė išsprūsdavo iš valdžios rankų. Tada jos tapdavo savarankišku ar kitus visuomenės neramumus lydiniu reiškiniu. Viena iš tokių priešiškumo kitataučiams apraiškų buvo ir 1926 m. viešumon prasiveržęs vadinamasis „žydų lavonų klausimas“. Aukštosiose kaimyninės Lenkijos mokyklose tai buvo vienas iš nuolatinių pretekstų antisemitinėms riaušėms, kurios kartais baigdavosi net tragiškai⁴.

Manau, jog antisemitizmo priežasčių Nepriklausomos Lietuvos visuomenėje verta ieškoti ksenofobijoje, nulemtoje egocentristinės dominuojančio etnosu psichologijos. Ją palaikė abipusis kultūrinis uždaramas, sąlygotas autonomiškos abiejų – lietuvių ir žydų – tautinių bendruomenių būties, kurią Tomas Venclova taikliai pavadino bendru gyvenimu „nesusiliečiančiuose pasauliuose“⁵. Tiesa, tokiu bendru gyvenimu iš esmės visi buvo patenkinti – vieni džiaugėsi tuo, jog turi kultūrinę autonomiją, o kiti didžiavosi šią autonomiją suteikę. Tačiau mažai kas tuomet galvojo apie tai, jog kultūrinė autonomija lems šių pasaulių kultūrinį uždaramą, o dar mažiau buvo galvojančių apie tokio kultūrinio uždaramo pasekmes. Pavieniai abiejų pasaulių intelektualų bandymai suartinti šias tautines bendruomenes buvo nesėkmingi, jie žlugdavo užuomazgoje – pasak T. Venclovos, „pasitaikydavo ir draugysčių, bet savitarpio svetimumas buvo kur kas stipresnis“⁶. Abi bendruomenės esama padėtis iš esmės tenkino. Skirtingos tradicijos, gyvenimo būdas bei pakankamai ortodoksiški ir ne itin draugiškai vienas kito atžvilgiu nusiteikę religiniai institutai tarp abiejų bendruomenių statė neįveikiamą sieną. Autonomiška būtis skatino kultūrinį uždaramą ir ksenofobiją, reikalaujančią pasaulį padalyti į „savą“ ir „svetimą“. Taika ir ramybė vyraudavo tol, kol šie pasauliai nesusidurdavo, o susidūrus nedelsiant išryškėdavo kultūrų ir tradicijų skirtumai, kartais tapdami buitinės trinties, o kartais net viešumon iškilusio mažesnio ar didesnio konflikto priežastimi.

Autonomiškai egzistavusios bendruomenės nedaug galvojo apie bendrą gyvenimą ir „svetimą“ pasaulį prisimindavo tik kilus konfliktui. Deja, tada „svetimo“ atradimas būdavo pavėluotas, nes konfliktai, kilę susidūrus skirtingoms tradicijoms, kieno nors naudai neišsprendžiami – abi pusės, turėdamos „savo tiesą“ ir gindamos savo tradiciją, yra teisios. Šiaip ar taip, būtent iš tokių skirtingoms kultūroms susidūrus kilusių konfliktų „medžiagos“ įvairioms sąmokslu teorijoms sėmėsi ir semiasi radikalūs nacionalistai. Susidūrus skirtingų tradicijų, vertybių ir religijų veiktooms kultūroms nacionaliniai jausmai gali būti nesunkiai pažeisti, ypač, kai ir taip

⁴ J. T o m a s z e w s k i, *Ojczyzna nie tylko Polaków*, Warszawa, 1985, s. 115.

⁵ T. V e n c l o v a, *Žydai ir lietuviai, Lietuvos žydų žudynių byla*, p. 406.

⁶ Ten pat, p. 405.

tvyro įtampa – tada pakanka tik kibirkšties konfliktui įsiliepsnoti vos atsiradus įtarimui, jog kėsিনamasi į tautos teises, užgaunami nacionaliniai jausmai ar pažeidžiamas elementarus teisingumas. Manau, taip galima bandyti paaiškinti neramumus arba, Mykolo Biržiškos žodžiais tariant, karštuoliškus lietuvių jaunimo išsišokimus „dėl žydų darbo universiteto anatomikume prie krikščionių lavonų, savųjų neduodant“⁷, kilusius 1926 m. pabaigoje Lietuvos universiteto Medicinos fakultete. Apie šį „trinties pagrindą, kuris kartais lietuvių ir žydų studentus privesdavo ligi įniršimo“ užsimena ir Zenonas Ivinskis⁸. Net sovietmečiu leistoje literatūroje būta aptakių užuominų apie konfliktą Medicinos fakulteto anatomijos prozektoriume „tarp nacionalistiškai nusiteikusių lietuvių ir žydų studentų“⁹.

Neramumai „žydų lavonų klausimu“ kilo 1926 m. pabaigoje, kai, Aleksandro Merklio žodžiais tariant, „orui atšalant, opozicinės nuotaikos karštėjo, darėsi karingesnės, iš Seimo ir spaudos perėjo į visuomenę ir gatvę“, o karščiausiais ir karingiausiais nusiteikusiais opozicionieriais tapo tautiškai nusiteikusi studentija¹⁰. 1926 m. rudenį turbūt kiekviename opozicijoje esančių krikdemų dienraščio „Rytas“ numeryje „tautiškai susipratusi“ visuomenė gąsdinta lenkiškumo ir rusiškumo baubu, neatsisakant spekuliacijų gandais apie mokyklose valdžios ruošiamas įvesti privalomas rusų kalbos pamokas. Opozicijai pritariančios studentijos nuotaikų proveržiu tapo 1926 m. lapkričio 21 d. Kaune įvykęs studentų mitingas, virtęs demonstracija, kurio dalyviai priėmė rezoliucijas „dėl Lietuvos bolševizacijos“ ir „dėl Lietuvos lenkinimo“¹¹. Gruodžio 3 d. opozicijos atstovas Ambrozatis Seime perskaitė studentijos atsišaukimą „Į Lietuvos visuomenę“, kuriame buvo rašoma: „Bolševikai niekieno nevaržomi gieda internacionalą <...> ir atvirai ruošiasi prie revoliucijos, norėdami įvesti Lietuvoje bolševizmą. Tuo tarpu lenkai visuose Lietuvos kampuose steigia savo mokyklas ir varo pragaištingą mūsų tautai lenkinimo darbą. Vyriausybė visai nesipriešina šiems jų žygiams <...> Stovėdami tų faktų akivaizdoje, mes, tautiškoji studentija, nutarėme pareikšti griežtą protestą“¹². Taigi „žydų lavonų klausimas“ iškilo 1926 m. gruodžio 17-osios perversmo išvakarėse, kai opozicijoje buvusios politinės jėgos negailėjo valstiečių liaudininkų ir socialdemokratų vyriausybei priekaištų dėl šios vedamos, krikdemų žodžiais tariant, „denacionalizacinės politikos“, opozicija visuomenei įkyriai piršo mintį apie neva užgautus

⁷ M. B i r ž i š k a, Žydai ir lietuviai, ten pat, p. 362.

⁸ Z. I v i n s k i s, Lietuva ir žydai istorijos šviesoje, ten pat, p. 393.

⁹ *Akademikas Vladas Lašas*, Vilnius, 1980, p. 53.

¹⁰ A. M e r k e l i s, *Antanas Smetona*, New York, 1964, p. 318.

¹¹ S. N o r e i k i e n ė, 1926 m. lapkričio 21 d. fašistinis išpuolis Kaune ir jo panaudojimas viešai telkiant reakcijos jėgas, *Lietuvos TSR mokslų akademijos darbai, A serija*, 1987, t. 1, p. 48.

¹² Seimo nario Ambrozaičio kalba 3-io Seimo II-sios sesijos 52-me posėdyje, 1926 m. gruodžio 3 d., *Seimo stenogramos, 3-sis Seimas II-ji sesija 52-sis posėdis, 1926 m. gruodžio 3 d.*, Vilnius, 1926, p. 11.

nacionalinius jausmus ir tautinių mažumų protegavimą lietuvių sąskaita, o padėties kontrolė nuosekliai slydo iš valdžios rankų.

Neramumai Lietuvos universiteto Medicinos fakultete prasidėjo 1926 m. gruodžio 9 d., kai grupė studentų, susirinkusių Anatomijos instituto (prozeKToriumo) kieme, priėmė rezoliuciją, kurioje reikalavo „tiekti anatomikumui žydų lavonus lygiomis teisėmis su kitomis tautybomis“. Medicinos fakulteto dekanas Vladas Lašas šios studentų rezoliucijos nepriėmė, tačiau pažadėjo tartis su rabinatu, o jei susitarti su rabinatu nepavyks, tai „sureguliuoti lavonais anatomikumo aprūpinimą įstatymo keliu“¹³. Gruodžio 14 d. II kurso studentams medikams praktikos darbų metu „pakėlus triukšmą“ Anatomijos institutas buvo uždarytas iki pavasario semestro pradžios¹⁴. 1927 m. sausio 19 d., pavasario semestro išvakarėse, V. Lašas Medicinos fakulteto tarybą informavo, jog jo žygiai „Žydų Rabinatė dėlei gavimo lavonų Anatomijos instituto reikalams“ rezultatų nedavė¹⁵ ir netrukus – sausio 21 d. studentų neramumai atgijo su dar didesniu įkarščiu. Neramumams įsismarkavus, Anatomijos instituto vedėjui prof. J. Žilinskui neliko kitos išeities kaip sausio 25 d. nutraukti užsiėmimus, o sausio 26 d. Medicinos fakulteto tarybą informuoti, jog „nesusipratimai studentų tarpe ant tautinio pamato dėlei lavonų vis tebesitiesia ir <...> gresia priimti agresingą charakterį“¹⁶. Neramumų įkarštyje vienas iš įvykių dalyvių – medicinos studentas Albertas Šarkys spaudoje išvardijo tris konflikto Anatomijos institute priežastis: žydai studentai stengiasi ateiti į paskaitas anksčiau ir užimti vietas, kurių paskui trūksta kitiems studentams, nekolėgiškas jų elgesys praktikos darbų metu („susirinkus praktikos darbams, niekadės nesilaiko eilės, bet pasinaudodami savo drąsumu, lenda kiek galėdami už akių kitiems studentams“) ir tai, jog praktikos darbų su lavonais metu „pirmieji gauna lavonus preparavimui, o tuo tarpu kitiems studentams tenka labai ilgai nusitėsti su darbais. Tuo tarpu žydai, nors labai aukštas jų nuošimtis, nėra davę ir neduoda savo tautybės lavonų“. Studentai nežydai, pasak A. Šarkio, „įžiūrėdami savotišką privilegiją, negalėjo ilgiau pakęsti, nestatę žydams teisėtų reikalavimų; dalyką dar labiau pagreitino netinkamas elgesys su lavonais“¹⁷. Jam pritardamas studentas J. Balčiūnas „Ryto“ puslapiuose įrodinėjo, kad „kova dėl lavonų nėra joks antisemitizmas, o tik pasipriešinimas ypatingoms žydų studentų privilegijoms. Jei panašiomis privilegijomis naudotųsi pravoslaviai,

¹³ Universiteto senato 192 posėdžio 1926 m. gruodžio 22 d. protokolas, *Lietuvos centrinis valstybės archyvas* (toliau – LCVA), f. 631, ap. 12, b. 234, l. 54.

¹⁴ Anatomijos instituto vedėjo prof. J. Žilinsko 1927 01 26 pranešimas Medicinos fakulteto dekanui apie įvykius Anatomijos institute, *Lietuvos mokslų akademijos bibliotėkos Rankraščių skyrius* (toliau – MAB RS), f. 165, s. v. 259, l. 6.

¹⁵ Medicinos fakulteto tarybos 1927 m. sausio 19 d. protokolas Nr. 209, LCVA, f. 631, ap. 12, b. 235, l. 278.

¹⁶ Medicinos fakulteto tarybos 1927 m. sausio 26 d. posėdžio protokolas Nr. 210, ten pat, l. 268.

¹⁷ A. Š a r k y s, Anatomijos Instituto įvykiai, *Rytas*, 1927 01 26, p. 2.

protestantai arba kuri nors, kad ir lietuvių grupė, tai nėra jokios abejonės, kad ir juos būtų palietę tokie pat teisėti studentų reikalavimai¹⁸. Aiškumo dėlei būtų galima pridurti, jog 1926 m. rudens semestrą universitete buvo 3064 studentai: 2099 lietuviai, 830 žydų, 66 lenkai, 29 rusai ir 40 kitų tautybių studentų. Medicinos fakultete žydų studentų procentas buvo didžiausias universitete – jie sudarė 45,7% visų studentų, o lietuviai – 49,5%¹⁹. Be to, panašu, jog tautiniai santykiai Medicinos fakultete ir taip nebuvo patys sklandžiausi universitete. Pakankamai iškalbingas tai patvirtinantis faktas – fakulteto studentų draugijų veikla. 1923 m. vasario 22 d. įregistruota Studentų medikų draugija vienijo tik lietuvių tautybės studentus, nors analogiškos fakultetinės studentų draugijos paprastai studentų tautybių atžvilgiu būdavo mišrios. Žydų studentų draugija buvo įsteigta 1927 m. balandžio 7 d. ir, atrodo, turėjo tuos pačius tikslus ir uždavinius kaip ir Studentų medikų draugija, tačiau vienijo tik žydų tautybės Medicinos fakulteto studentus²⁰.

Vargais negalais įsismarkavusias aistras pavyko nuraminti ir vasario 3 d. Medicinos fakulteto dekanas V. Lašas universiteto senatą galėjo informuoti, jog konfliktas Anatomijos institute likviduotas²¹. Kitą dieną „Lietuvos žiniuose“ pasirodė žinutė: „Likviduotas lavonų incidentas Universitete“, kuri skaitytojus informavo apie vasario 2 d. Medicinos fakulteto dekaną prof. V. Lašą ir Anatomijos instituto vedėją prof. J. Žilinsko iniciatyva įvykusį lietuvių ir žydų studentų-medikų pasitarimą, kuriame „po trumpų diskusijų abi šalys sutiko tą konfliktą likviduoti ir išdirbo tuo klausimu atitinkamus pareiškimus, kuriuose jie apgailestauja įvykusius nesusipratimus“²².

Aistras tąkart nuraminti pavyko – Lietuvos medicinos istoriją tyrusio Juozo Meškauskio teigimu, riaušės nurimo tik universiteto vadovybei davus „tam tikrus pažadus, kurie iš tikrųjų niekuomet nebuvo ištesėti“²³, tačiau konfliktas liko neišspręstas, todėl „žydų lavonų klausimas“ vėliau viena ar kita proga vis išskildavo viešumon, kaip tai atsitiko 1934 m., kuomet lietuviai studentai medikai švietimo ministrui įteikė memorandumą, kuriame Medicinos fakulteto vadovybė kaltinta tautinių mažumų protegavimu. Memorandume, po kuriuo buvo 192 parašai, tarp kitų reikalavimų buvo ir prašymas „paveikti atitinkamas įstaigas, kad pagaliau būtų išspręstas jau taip senai iškilęs žydų lavonų į anatomikumą ir skrodimams tiekti klausimas“²⁴.

¹⁸ J. B a l č i ū n a s, Argi tai ne šmeižimas?, *Rytas*, 1927 02 02, p. 1.

¹⁹ *Vytauto Didžiojo Universitetas. 1922. II. 16 – 1927. II. 16 Pirmųjų penkerių veikimo metų apyskaita*, Kaunas, 1927, p. 56–57.

²⁰ J. M e š k a u s k a s, *Lietuvos medicinos istorija*, Chicago, 1987, p. 219.

²¹ Universiteto senato 197 posėdžio protokolas 1927 m. vasario 3 d., LCVA, f. 631, ap. 12, b. 234, l. 73.

²² Likviduotas lavonų incidentas Universitete, *Lietuvos žinios*, 1927 02 04, p. 4.

²³ J. M e š k a u s k a s, min. veik., p. 158.

²⁴ Studentų medikų 1934 m. balandžio 22 d. memorandumas Švietimo ministrui, LCVA, f. 631, ap. 2, b. 55, l. 52–53.

Žinant autonomiškos lietuvių ir žydų tautinių bendruomenių būties sąlygotą išankstinį įtarumą „svetimam“, tai, jog didelę studentų medikų dalį sudarė žydai, o Medicinos fakulteto žygiai „Žydų Rabinatė dėlei gavimo lavonų Anatomijos instituto reikalams“ rezultatų nedavė, nesunkiai suprasime, kodėl žydų studentų medikų padėtis jų kolegoms lietuviams atrodė privilegijuota, o išankstinis įtarumas kitataučiams ėmė virsti žydų įtarinėjimu lavonų niekinimu. Nebūdama vien tik lietuviška savastimi, „žydų lavonų klausimo“ istorija tik patvirtina, jog norint išvengti antisemitizmo apraiškų, nepakanka tik užgniaužti viešas ksenofobijos apraiškas, o taip patraukliai iš laiko perspektyvos žiūrint atrodanti kultūrinė autonomija – reiškinys, turintis ne tik šviesiąsias puses.

Publikuojami dokumentai atskleidžia šio konflikto detales ir išryškina abiejų konflikte dalyvavusių pusių pozicijas, kurios paaiškėja esančios ne tokios jau nesutaikomos, ir tik patvirtina tai, jog konflikto priežastys glūdi gerokai giliau.

Publikuojami dokumentai saugomi Lietuvos mokslų akademijos bibliotekos Rankraščių skyriuje, Mykolo Biržiškos fonde (f. 165). Dokumentų kalba ir stilius netaisytas. Laužtiniuose skliaustuose įrašytose dokumentuose praleistos raidės. Kursyvu pateikiami parašai, kuriuos pavyko perskaityti. Kai kurie dokumentai taisyti ranka – tai aptariama pastabose. Pastabos ir komentarai pateikiami publikacijos pabaigoje.

1. 1927 01 20 Lietuvos universiteto Medicinos fakulteto nežydų tautybės studentų visuotinio susirinkimo rezoliucija.

MAB RS, f. 165, s. v. 259, l. 4. Mašinėraštis.

Originalas. Įrašai paraštėje – spėjamas tuometinio Lietuvos universiteto rektoriaus prof. M. Biržiškos autografas.

Skelbta: Prieš privilegijas, *Rytas*, 1927 01 25, p. 3.

Lietuvos Respublikos Universiteto Medicinos Fakulteto M[edi]cinos ir Odontologijos skyrių visų kursų studentų nežydų [vi]suotino susirinkimo

R E Z O L I U C I J A

Lietuvos Universiteto Medicinos Fakulteto, Medicinos ir Odontologijos skyrių visų kursų studentai nežydai susirinkę š. m. sausio mėn. 20 dieną Medicinos Fakul-

teto auditorijoje, dalyvaujant Fakulteto Tarybos atstovui prof. J. Žilinskui, ir turėdami galvoj¹:

1/ Kad studentai žydai sudarydami Medicinos Fakultete gana didelį nuošimtį, o kai kuriuose kursuose net absoliutinę daugumą, nėra davę ir ligi šio laiko neduoda savo tautybės lavonų tuo naudodamiesi ypatinga privilegija, dirbdami praktikos darbus vien tik su nežydų lavonais²;

2/ Kad studentai žydai išniekina mūsų brolių lavonus, tuo skaudžiausiai įžeidami visą neżydišką visuomenę³;

3/ Kad ypatingos žydų studentų privilegijos nėra ne tik normalus, bet joku būdu neleistas dalykas Universiteto gyvenime, vienu balsu nutarė:

Reikalauti, kad žydai oficialiai teiktų Anatomijos Institutui tiek savo tautybės lavonų, kiek jų reikalinga pačių žydų studentų praktikos darbams;

Kad žydai studentai nuo šios dienos joku būdu nebūtų leidžiami dirbti praktikos darbus su lavonais tol, kol oficialiai pristatys Anatomijos Institutui reikalingą žydų tautybės lavonų skaičių⁴.

Šį nutarimą studentai neżydai yra griežtai nusistatę įgyvendinti.

Rezoliucija siunčiama Universiteto Senatui, Medicinos Fakulteto Dekanui, Vyriausybei ir skelbiama visuose laikraščiuose.

Kaunas, 1927 metų, sausio mėn., 20 dieną

Susirinkimo prezidiumas *Kaunas K. Gudaitis*
J. Jusionis

Vykdomoji komisija: *E. Bitytė J. Dagilis*
J. Elvikis V. Kubilius
Parašas neįskaitomas

¹ Ties šia pastraipa, kairėje dokumento paraštėje, įrašas ranka: *buvo leista susirinkti II ir IV sem. studentams med. 1927. I. 21.*

² Ties šia pastraipa, kairėje dokumento paraštėje, įrašas ranka: *ne studentų reikalas pristatyti lavonus universitetui. Un. ne iš Rekt gauna krikšč. lavonus.*

³ Ties šia pastraipa, kairėje dokumento paraštėje, įrašas ranka: *faktų!*

⁴ Ties šia pastraipa, kairėje dokumento paraštėje, įrašas ranka: *kas pristatys?*

2. Kaunas, 1927 01 24 Lietuvos universiteto Medicinos fakulteto žydų tautybės studentų visuotinio susirinkimo rezoliucija.

MAB RS, f. 165, s. v. 259, l. 2. Mašinraštis.

Originalas.

R e z o l i u c i j a

Lietuvos Respublikos Universiteto, Medicinos Fakulteto, Medicinos ir Odontologijos skyrių visų penkių kursų studentų žydų visuotiniame susirinkime, įvykusiame 1927 m. saus. mėn. 24 d. Medicinos Fakulteto auditorijoje, dalyvaujant Medicinos Fakulteto atstovui prof. I. Žilinskiui, išklausę pranešimą apie antikolegialų, antisemitinį žygi nežydų studentų, sąryšį su jų rezoliucija reikalauti nuo žydų, kad jie pristatytų lavonus į prozektoriaumą ir sąryšį su įvykiais anatomijos institute 1926 m. gruodžio m. 15 d. vienu balsu priimta sekanti rezoliucija:

1) Su paniekinimu mes atmetam absoliučiai nepamatuotą ir neįrodytą kaltinimą, kad mes esam negarbingai apsiėję su lavonais. Tasai kaltinimas yra bjaurus, provokatorinis būdas kompromituoti žydų studentiją visuomenės akyse. Mes kiekvienu metu galim įrodyti visuomenėj, reikalui esant ir teismui, šito kaltinimo neteisingumą.

2) Lavonų pristatymas į prozektoriaumą jokiū būdu neįeina į kurios nors studentų grupės arba kurios nors tautinės grupės kompetenciją. Tuo rūpinasi Universiteto administracija, kuri veikia kontakte su vyriausybe, kuri normuoja atatinkamus įstatymus apie tajį dalyką. Tokiu būdu negalima pavadinti privilegija tą, kad studentai žydai, kaip ir studentai lietuviai, nesirūpina lavonų pristatymu.

3) Įsikišimą nežydų studentų dalies į tokius klausimus kartu su visais išgalvotais melais yra tik siekimas suardyti Lietuvos Valstybės Universiteto ramų akademinį gyvenimą. Tas yra tik aklas sekimas šovinistinių, antisemitinių studentų Lenkijos universitetų. Mes, kaipo Lietuvos piliečiai, protestuojam prieš tokį jų nekultūringą žygi, kuris gali atnešti žalos ir pagadinti gerą Lietuvos Respublikos vardą užsieny.

4) Mes griežčiausiai protestuojam prieš agresyvinės studentijos elgimasį ir mes tikime, kad asmenys reprezentuoją Lietuvos Valstybės Universitetą, respektuos vienintelės Lietuvoj aukštesnės mokyklos garbę, išiklausys į mūsų teisingą protestą ir atatinkamai reaguos į įvykius ir palaikys akademinę ramybę Lietuvos Universitete. Mes studentai žydai pareiškiame viešai, kad mes nieko prieš neturim, kad į prozektoriaumą būtų pristatomi žydų lavonai, jei atatinkamos vyriausybės įstaiigos tuo rūpinsis.

Rezoliucija siunčiama Universiteto Senatui, Medicinos Fakulteto Dekanui, Švietimo Ministerijai, Seimo Žydų Frakcijai ir skelbiama spaudoj.

Prezidiumo pirmininkas: *S. Kacas*
Sekretorius: *O. Šmidas*
Prezidiumo nariai: *V. Micelmacheris*
S. L. Kuklianskis
Parašas neįskaitomas

3. Kaunas, be datos. Lietuvos universiteto Medicinos fakulteto žydų tautybės studentų visuotinio susirinkimo rezoliucijos nuorašas skirtas universiteto rektoriui.

MAB RS, f. 165, s. v. 259, l. 1. Rankraštis.
Originalas.

N u o r a š a s

Lietuvos Respublikos Universiteto Medicinos fakulteto, Medicinos ir Odontologijos skyrių visų penkių kursų, apsvartę lavonų klausimą iškelta Lietuvoj šiaip išreiškia savo nusistatymą žydų lavonų klausimu:

1/ Mes skaitome visai teisingu, kad objektu darbų Anatomijos institute lygiai su kitų tautų lavonais būtų ir žydų tautos lavonai, nes medicinos mokslas yra tarptautinis ir to vaisias naudojami visa žmonija be skirtumo tautybės ir tikybos.

2/ Mes skaitome, kad vienintelė galima išeitis iš dabartinės padėties būtų, kad įstatymdavystės įstaigos išleistų atatinamą įstatymą ir kad atatinamos valdžios įstaigos prižiūrėtų šio įstatymo vykdymą.

3/ Žydų studentija remiantis teisėtumo principu skaito negalimu tartis su ta dalimi lietuvių studentijos, kuri iškėlė lavonų klausimą neteisėtu būdu, nes preparatų klausimas įeina į atatinamų vyriausybės įstaigų kompetenciją.

Ši rezoliucija siunčiama tik Rektoriui.

Prezidiumas:

Už Pirmininką: *parašas neįskaitomas*

Sekretorius: *O. Šmidas*

Redakcijos nariai:

B. Raudanskis

Prez. nariai: *parašas neįskaitomas*

Nesonas Kacas

Pilvinskis Vulfas

4. Kaunas, 1927 01 26 Lietuvos universiteto Medicinos fakulteto Anatomijos instituto vedėjo J. Žilinsko pranešimas Medicinos fakulteto dekanui apie įvykius Anatomijos institute.

MAB RS, f. 165, s. v. 259, l. 6–7. Mašinėraštis.
Originalas.

PONUI MEDICINOS FAKULTETO D E K A N U I

PRANEŠIMAS APIE ĮVYKIUS ANATOMIJOS INSTITUTE

Praeitų metų gruodžio mėn. prasidėjo studentų medikų – krikščionių bruzdėjimas prieš studentus medikus žydus. Studentai krikščionys pareikalavo iš studentų žydų, kad jie pasirūpintų kad Anatomijos Institutui būtų tiekiami iš žydų tautybės lavonai. Krikščionių – studentų delegacijai dekanato buvo pažadėta sutvarkyti lavonų tiekimo reikalą įėjus į kontaktą su žydu visuomene. Iš delegacijos buvo gautas pasižadėjimas, kad ji darys įtakos į studentus, kad pastarieji susilaikytų nuo ekscesų. Nežiūrint į tai gruodžio mėn. 14 dieną II kurso studentai medikai – krikščionys praktikos darbų metu pakėlė triukšmą, ir aš vadovaudamas F-to Dekano duotu įgaliojimu, o taip pat dėl savo ligos, uždariau Anatomijos Institutą iki pavasario semestro pradžios.

Kadangi daugelis II kurso studentų dar nebuvo išlaikę visų užskaitų, tai užskaitų priėmimas buvo pratęstas iki sausio mėn. 20 dienos.

Š. m. sausio mėn. 20 d. įvyko visų Medicinos F-to semestrų studentų medikų-krikščionių susirinkimas /leistas Pono Rektoriaus, susitarus su Ponu Medicinos Fakulteto Dekanu/, kuriame dalyvavo: V kurso stud. – keletas, IV kurso – keletas, o III, II, I daugiau, iš viso apie 150 žmonių. Susirinkime oratoriai kvietė iš karto „apsidoroti“ su žydais – studentais, paskui lenkais ir su kitų tautybių studentais. Pažymėtina kad studentai lenkai ir kiti „Konkordininkai“ prieš tai neprotstavo. Pirmoj rezoliucijos punkte¹ reikalaujama, kad studentams žydams nebūtų duodami krikščioniški lavonai, ir kad jie nebūtų prileisti prie praktikos darbų, kol nebus pristatyta į Anatomijos Institutą tam tikras žydų tautybės lavonų skaičius.

Sausio mėn. 21 d. anatomijos paskaitos pabaigoj paskelbiau I kurso studentams, kad tą pačią dieną 15 val. prasideda praktikos darbai, kviesdamas studentus užsilaikyti ramiai, liautis bruzdėti, nurodydamas į pasėkas, kurių gali susilaukti ir asmeniškai studentai, ir bendrai Universitetas bei visas kraštas; studentams, kurie pasižada

¹ Dokumentas taisytas ranka – frazė *pirmoj rezoliucijoj reikalaujama* ištaisyta į frazę *pirmoj rezoliucijos punkte reikalaujama*.

dirbti ramiai ir nekelti riaušių, buvo pasiūlyta paimti praktikos darbams korteles. Kad izoliuotų nuo pašalinės įtakos I kurso studentus nuo 15 val. į Anatomijos Institutą tejsileista vien studentai gavusieji korteles praktikos darbams. Studentams krikščionims duota 5 lavonai, studentams žydams 2 lavonai. Darbas prie lavonų, dalyvaujant visam Anatomijos Instituto personalui ėjo tvarkingai: I kurso studentai dirbo ramiai, nekėlė jokio triukšmo, neįvyko jokių ekscesų. Tačiau 17 val. į Anatomijos Instituto kiemą prisirinko įvairių F-tų studentų /daugiausia medikų/ apie 50 žmonių, kurie ėmė kelti triukšmą ore: barškino langus, daužė duris, šūkavo. Keliolika studentų įsiveržė į Anatomijos Instituto koridorėlį; man pasikalbėjus su jais, studentas medikas Dagilis, vykdomosios studentų krikščionių komisijos vardu pareiškė kad studentai jėga įsiveršią vidun išvaryti studentus žydus. II kurso trys studentai medikai /Plechavičius, Pautienis, Kubilius/ su studentais technikais įsiveržė į klozetą ir mėgino lazda sujungti elektros vielas, kad nudegtų, ir tuo būdu nutraukti praktikos darbai. Tačiau elektra teuzgeso vien klozete. Keletas studentų bandė įsiveržti iš oro į muziejų pro langą, kurį bandė atidaryti iš vidaus I kurso studentas medikas Deltuva.

Kadangi tokiomis sąlygomis negalima buvo tęsti darbo ir už pusvalandžio turėjo prasidėti praktikos darbai iš operatyvinės chirurgijos III kursui, tai darbas preparatoriume baigta pusvalandžiu anksčiau.

Pasibaigus praktikos darbams, besiskirstant namo, studentai žydai buvo šukavimais gašdinami; vienas kitas net buvo pultas mušti ir tik įsimaišius personalui buvo išvengta didesnių peštynių.

Prasidėjus riaušėms mano buvo mėginta telefonu pakviesti į Anatomijos Institutą P. Medicinos Fakulteto Dekanas. Nepasisekus rasti Poną Dekaną, pakviečiau Poną Rektorių, kuris atvyko, kai I kurso studentai jau baigė skirstytis iš Instituto; tačiau kieme dar tebestovėjo būrys /apie 30 žmonių/ studentų, kurie laukė praktikos darbų iš operatyvinės chirurgijos su tikslu neįsileisti žydų. Pritariant Ponui Rektoriui, operatyvinės chirurgijos praktikos darbai buvo atmainyti ir studentai paleisti namo.

Dar tebūnant Ponui Rektoriui į kabinetą atvyko trys studentai /st. Dagilis – vykd. Komisijos narys su dar dviem studentais ne nariais komisijos/, ir pareiškė Ponui Rektoriui, kad studentija nusistačiusi susirinkimo nutarimą vykdyti. Ponas Rektorius nurodė nenuoseklumą kai kurių nutarimo minčių ir visą žalingumą Valsytybei studentų bruzdėjimo ir ragino liautis kėlus riaušes, pranešdamas, kad lavonų reikalu yra paruoštas įstatymo projektas, kuris trijų dienų bėgyje bus persiųstas Švietimo Ministeriui. Bet stud. Dagilis ir kiti du studentai, nors ir sutiko su Pono Rektoriaus žodžiais, tačiau negarantavo už kitus komisijos narius.

Sausio mėn. 22 d. /kadangi buvo laukiama triukšmadarius atvykstant 14 ½ val., praktikos darbai pradėta 11 val. vietoj teorijos paskaitos. Dar neprasidėjus darbui,

nematant niekam iš mokslo personalo, stud. Deltuva ėmė kurstyti studentus, maždaug šiaip kalbėdamas: „Nors mes esame pasižadėję profesoriui laikytis ramiai, vadinasi pildyti Universiteto reguliamą, tačiau mūsų yra duotas pasižadėjimas ir studentijai, o mes juk esame studentai, už tat ir turime pildyti studentiškus pažadus“. Tada dauguma studentų – krikščionių apleido darbus, kai kurie gera valia, o kiti, spaudžiami savo kolegų. Praktikos darbuose tedalyvavo visi užregistruotieji studentai – žydai, o studentai lietuviai 8–9 žmonės. Darbas tęsėsi iki 2 val. ramiai. Triukšmadarių teatvyko į Anatomijos Instituto kiemą vos keletas su studentu Dagiliu priešaky. Nežiūrint į jų pastangas sukviesti daugiau studentų riaušėms kelti, daugiau nieks neatvyko.

Sausio mėn. 24 d. dar I ½ val. prieš paskaitą prisirinko į Anatomijos Instituto kiemą apie 30 žmonių II ir III kurso studentų, kurie vaikščiojo po kiemą ir gatvėje. Paskaita prasidėjo normaliu laiku /12 val./, praėjo ramiai ir buvo baigta 12 val. 45 min. Po paskaitos buvo paskelbta praktikos darbai iki 14 ½ val. Praktikos darbai praėjo tvarkingai; dirbo visi užregistruotieji žydai, o krikščionių – 27 žmonės. II kurso studentai bandė įsiveržti į auditoriją, tačiau tapo sulaikyti; tada jie kėlė triukšmą iš oro: daužė duris, barškino langus. Vakare nuo 15 val. iki 18 val. dirbo dar studentai – krikščionys; jų nevo dalyvauta dienos darbe; žydų nebuvo ne vieno; darbas ėjo ramiai.

Sausio m. 25 dieną nuo 11 val. prisirinko Instituto kieman II kurso studentai – krikščionys ir laukė paskaitos pradžios. Einančius į paskaitą I kurso studentus lietuvius praleido, o žydus grąžino atgal. Paskaitos 12 val. nebuvo, kadangi buvau staiga iššauktas fakultetan. Susirinkę studentai išsiskirstė apie 13 val. iš Instituto kiemo, o nuo 14 val. vėl susirinko I kurso studentai medikai ir odontologai, ir II ir kai kurie III² kurso medikai. Atėjusius žydus neleido įeiti į Instituto kiemą pastaityta studentų lietuvių sargyba /pirmoj eilėj stud. Mikužis/ prie kiemo vartų. Tokio- mis sąlygomis teorijos paskaita iš topografinės anatomijos ir praktikos darbai negalėjo įvykti. Aktingiausi bruzdėjimo dalyviai yra stud. med. Dagilis, stud. I k., Kubilius, Plechavičius ir Mikužis II kurso³.

Sausio 26 d. paskaitos neskaičiau, kadangi susirinkusi vykdomoji komisija su studentais ne visus I kurso studentus įleidžia į auditoriją⁴.

Dr. J. Žilinskas

² Dokumentas taisytas ranka – įterpta frazė ir kai kurie III.

³ Dokumentas taisytas ranka – sakinyš *Aktingiausi bruzdėjimo dalyviai yra stud. med. Dagilis, Kubilius ir Plechavičius* ištaisytas taip: *Aktingiausi bruzdėjimo dalyviai yra stud. med. Dagilis, stud. I k., Kubilius, Plechavičius ir Mikužis II kurso*. Taisant į šį sakinį buvo įrašyta *Kudirka I kurso*, bet vėliau tai išbraukta.

⁴ Šis sakinyš parašytas ranka kairiosios dokumento paraštės apačioje.

5. Kaunas, 1927 01 28 Lietuvos universiteto Medicinos fakulteto ne žydų tautybės studentų visuotinio susirinkimo rezoliucija.

MAB RS, f. 165, s. v. 259, l. 8. Mašinraštis.

Originalas.

Skelbta: Lietuvos Respublikos Universiteto Medicinos fakulteto Medicinos ir Odontologijos skyrių visų kursų studentų nežydų visuotinio susirinkimo rezoliucija, *Lietuvis*, 1927 02 03, p. 4; Lietuvos Respublikos Universiteto Medicinos fakulteto Medicinos ir Odontologijos skyrių visų kursų studentų nežydų visuotinio susirinkimo rezoliucija, *Rytas*, 1927 02 02, p. 2.

Lietuvos Respublikos Universiteto Medicinos Fakulteto Medicinos ir Odontologijos skyrių visų kursų studentų nežydų visuotinio susirinkimo

R E Z O L I U C I J A

Lietuvos Universiteto Medicinos Fakulteto, Medicinos ir Odontologijos skyrių visų kursų studentai ne žydai visuotiniame susirinkime Medicinos Fakulteto auditorijoje 1927 metų sausio 28 d. dalyvaujant Fakulteto Dekanui p. Prof. V. Lašui ir Anatomijos Instituto Vedėjui p. Prof. J. Žilinskui, išklausę Vykdomosios Komisijos pranešimo, perskaitę žydų studentų iš š/m sausio 24 dienos rezoliuciją, išgirdę p. Dekano, kaip Universiteto Administracijos atstovo nuomonę, ir nuodugnai apsvarstę Anatomijos Instituto įvykių eigą atradome:

Kad žydai studentai mus savo rezoliucijoje įžeidžia vadindami mūsų pastangas savo teisėms apginti biauriu provakatorišku antikolegialiniu darbu, lenkų šovinistų sekimu, nekultūringu žygiu Universiteto gyvenimo ramybei suardyti ir Valstybės reikalams užsienyje pakenkti ir t. t. ir t. t. Dėl to nutarėme:

1/ Su studentais žydais jokių reikalų neturėti tol, kol jie šių įžeidimų neatšauks.

2/ Matydami skriaudą praktikos darbams dėl nenormalės padėties Anatomijos Institute, kurios priežastimi yra studentų žydų negarbingas su nežydų lavonais elgimasis, reikalaujame, kad šis dalykas būtų L. U. teisme išspręstas.

3/ Reikalauti iš studentų žydų, kad jie užleistų vietas praktikos darbams Anatomijos Institute studentams nežydams, palaukdami, kol lavonų tiekimo klausimas atatinkamų įstaigų bus išspręstas ir sureguliuotas.

4/ Visuotinio susirinkimo š/m sausio 20 dienos rezoliucija palieka galioje pakeičiant 3§ reikalavimo formulavimą šiaip:

Reikalaujame, kad Anatomijos Institutui būtų tiekiami tiek žydų tautybės lavonų, kiek jų reikalinga studentų žydų praktikos darbams.

5/ Visuotinas susirinkimas įgalioja Vykdomąją Komisiją pilnai vesti visus sąryšyje su Anatomijos Instituto įvykiais reikalus.

Ši rezoliucija siunčiama Universiteto Administracijai, Vyriausybei ir skelbiama spaudoje.

Vykdomoji Komisija

Pirmininkas *S. Švėgžda*

Sekretorius *J. Račiūnas*

Kaunas, 1927 metų, sausio mėn., 28 d.